

**BUXGALTERLIK EKSPERTIZASINING TADQIQOTIDA HAL
ETILADIGAN MASALALARNING AHAMIYATI**

*O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi Kriminalistik
Ekspertizalar kafedrasi katta o'qituvchisi podpolkovnik*

Haydarov Ilhom Yusupovich

*O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi Ekspert-
Kriminalistika faoliyati 230-guruh kursanti, safdor*

Umarov Jo'rabek Shavkatjon o'g'li

Annotatsiya: Sud-buxgalteriya ekspertizasi iqtisodiy ekspertizaning eng keng tarqalgan turlaridan biri bo'lib, u korxona (tashkilot), xo'jaliklarning buxgalteriya hujjatlaridagi hisob-kitob jarayonlarini (operatsiyalarini) tahlil qilinishi, davlat, jamoa mulki talon-taroj qilinganlik va boshqa xo'jalik, mansab jinoyatlarini ochish kabi holatlarga ehtiyoj tug'ilganda o'tkaziladi.

Kalit so'zlar:Ekspertiza, Buxgalteriya ekspertizasi, iqtisodiyot, tovar moddiy boyliklari, moddiy zarar,

Абстрактный: Судебно-бухгалтерская экспертиза является одним из наиболее распространенных видов экономической экспертизы, которая проводится при необходимости анализа учетных процессов (операций) в учетных документах предприятий (организаций) и фермерских хозяйств, раскрытия фактов хищения государственного и коллективного имущества, других хозяйственных и профессиональных преступлений.

Ключевые слова:Бухгалтерская экспертиза, экономика, товарно-материальные ценности, материальный ущерб,

Abstract:Forensic accounting expertise is one of the most common types of economic expertise, which is carried out when there is a need to analyze the accounting processes (operations) in the accounting documents of enterprises (organizations), farms, to reveal cases of embezzlement of state, collective property and other economic and professional crimes.

Keywords:Accounting expertise, economy, commodity material assets, material damage,

KIRISH

Iqtisodiyot- bu ishlab chiqarish, taqsimlash va savdo, shuningdek, tovarlar va xizmatlarni istemol sohasini o'rganish sohasi. Umuman olganda, u tanqis resurslarni ishlab chiqarish, ishlatish va boshqarish bilan bog'liq amaliyotlar, nutqlar va moddiy ifodalarni ta'kidlaydigan ijtimoiy soha sifatida belgilanadi.

Buxgalteriya ekspertizasi- u korxona (tashkilot), xo'jaliklarning buxgalteriya hujjatlaridagi hisob-kitob jarayonlarini (operatsiyalarini) tahlil qilinishi, davlat, jamoa mulki talon-taroj qilinganlik va boshqa xo'jalik, mansab jinoyatlarini ochish kabi holatlarga ehtiyoj tug'ilganda o'tkaziladi.

Tovar moddiy boyliklari-muayyan insoniy ehtiyojlarni qondiradigan narsa, hodisa, mehnat mahsuloti; milliy boylikning tarkibiy qismi. Tabiatdagi tabiiy in'omlar (mas, yer, havo, iqlim va boshqalar); ishlab chiqarilgan mahsulotlar (oziq-ovqat mahsulotlari, binolar, insho-otlar, mashinalar, asbob-uskunalar va boshqalar). Ba'zan ayrim iqtisodchilar (mas, A. Marshall) Moddiy boyliklarni o'zlashtirish bo'yicha munosabatlar (patentlar, mualliflik huquqi, pul qo'yilmalari)ni ham Moddiy boylikga kiritadilar.

Moddiy zarar- jismoniy yoki yuridik shaxsga yetkazilgan moddiy zarar. Mulkiy zarar va uni qoplash masalalari fuqarolik xuquqiga taallukli masalalardir. Umumiy qoidaga binoan, yetkazilgan Mulkiy zarar to'la miqdorda qoplanishi kerak. Yetkazilgan Mulkiy zararni kamroq miqdorda qoplashga faqat qonun yoki shartnomada nazarda tutilgan hollarda yo'l qo'yiladi. Mulkiy zarar "haqiqiy zarar" va "boy berilgan foyda" kabi turkumlarga bo'linadi. Haqiqiy zarar deganda, buzilgan mulkiy huquqni tiklash uchun qilingan yoki qilinishi kerak bo'lgan harajatlar, mulkning yo'qolishi, kamayishi, nobud bo'lishi, shikastlanishi tushuniladi.

Ekspertiza-mutaxassis yoki mutaxassislar guruhi tomonidan u yoki bu sohada malakali yechim talab qilinadigan masalalarni o'rganish (tibbiy ekspertiza, sud ekspertizasi, san'at ekspertizasi, buxgalteriya ekspertizasi, ekologik ekspertiza va boshqalar). Ekspertizaning amaliy yoki hujjat tarzidagi natijasi ekspert (mutaxassis)ning yoki ekspertlar guruhining xulosasi hisoblanadi.

ASOSIY QISM

Buxgalteriya ekspertizasi - bu boshqaruvning holatini baholash, natijalar, hisobotlarning to'g'riligini va taftish qilish uchun amalga oshirishgan muhim jarayonidir. Buxgalteriya ekspertizasi, asosiy, tashkilotning ma'lumotlarning ishonchliligini, moliya qonunchiligini ishlab chiqarish xususiyatlarini va ma'lumotlarning xavfsizligini ta'minlash birlashmasi. Bu jarayonning ahamiyatli tomonlari:

1. Moliyaviy xatoliklarni qanday tuzatish:

Buxgalter ekspertizasi, kompaniyaning xulosalaridagi xatoliklarni aniqlash va u uchun zarurdir. Xatoliklar, o'z nazorati, noto'g'ri qarorlar qabul qilishga olib kelishi mumkin, bu esa biznesning holatiga zarar yetkazishi mumkin. Ekspertiza jarayonida yuzaga kelgan xatoliklar yoki noaniqliklar tezda aniqlanib, tuzatiladi, bu esa tashkilotning holatini yaxshilaydi.

2. Iqtisodiyot qonunchiligini tuzatish:

Buxgalteriya ekspertizasi soliq to'lovchilarining soliq qonunlari va normativ hujjatlarga rioya qilishini tekshiradi. Iqtisodiyot qonunchiligi, moliya xatolarining sababchisi bo'lishi mumkin. Ekspertiza jarayonida bu kabi tizimlarni tekshirish, soliq to'lovchilariga jarimalardan zarar va zarar yetkazishga yordam beradi.

3. Tashkilotning olinishini ta'minlash:

Buxgalteriya ekspertizasi qo'llab-quvvatlashni muhim rol o'ynaydi. Ekspertiza, hisobotlarning to'g'riligini va adolatligini tekshirish orqali, axborotni yetkazib berishda kompaniyaning ishonchligini ta'minlash. Bu, o'z foyda, investorlar, kredit beruvchilar va boshqa manfaatdor tomonlarning kompaniyaga bo'lgan ishonchini olish, biznesning o'sishini qo'llab-quvvatlashdir.

XULOSA

Buxgalteriya ekspertizasi xususiy tashkilotning yoki davlat tashkilotlarining sifat holatini yaxshilash, moliya qonunchiligiga rioya qilinishini ta'minlash va belgilashda kata yordam beradi. Shu bilan birga, ekspertiza qarorlarini qabul qilishda ishonchli asosdir. Buxgalterlik ekspertizasi orqali aniqlangan xatoliklar va buzilishlar tashkilotning avvalgi holatini saqlashga yordam beradi. Bu jarayon uchun moliyaviy holatni yaxshilash, balki uzoq vaqt davomida muvaffaqiyatni ta'minlash uchun ham muhim vosita hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi;
2. <https://uz.wikipedia.org/> internet sayti(ensiklapediya);
3. **X.Sulaymonova nomidagi RSEMning Qoraqalpog'iston Respublikasi bo'limi sud-iqtisodiy eksperti A.K.Toreniyazova nashri. 2023-yil 26-sentabr** <https://sudex.uz/> ;
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4125-son "Sud-ekspertlik faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi qarori <https://www.lex.uz/> O'zbekiston Respublikasi qonun va qonunosti hujjatlari joylanadigan internet portal 2019-y 19-yanvar;
5. 2016-yil 16-apreldagi O'RBQ-404-sonli «Бухгалтерия хисоби тўғрисида» gi qonun. <https://www.lex.uz/>.